

VỀ ĐỐI THOẠI LIÊN TÔN GIÁO TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY

Tóm tắt: Bài viết nêu những quan điểm cơ bản về đối thoại liên tôn giáo, khái quát lịch sử của quá trình hình thành và phát triển của hoạt động đối thoại liên tôn giáo và tìm hiểu một số hình thức đối thoại liên tôn giáo trong giai đoạn hiện nay. Từ đó xem xét vai trò, vấn đề đặt ra đối với đối thoại liên tôn giáo trong thời gian tới và bước đầu đề xuất một số khuyến nghị để thúc đẩy đối thoại liên tôn giáo vì mục đích xây dựng sự thông hiểu, tôn trọng lẫn nhau và hòa bình cho các dân tộc trên thế giới.

Từ khóa: Đối thoại, liên tôn giáo.

1. Khái niệm đối thoại liên tôn giáo

Đối thoại nói chung và đối thoại tôn giáo nói riêng là một khẩu hiệu chính trị có tiếng vang rộng lớn trong thế kỷ XX và vọng sang cả thế kỷ XXI. Ngay từ đầu thế kỷ XX, giới trí thức Phương Tây đã đề xuất các cuộc đối thoại về chính trị, tư tưởng, tôn giáo. Nhất là những nhà trí thức Kitô giáo đã nhận thấy những giá trị của Phật giáo, Ấn Độ giáo, Khổng giáo,... hình thành cao trào đối thoại với Phương Đông¹ của các nhà trí thức tôn giáo Phương Tây.

Tuy nhiên, từ những năm 1960 trở đi, sự phân liệt, đối kháng về ý thức hệ do Chiến tranh Lạnh mang lại nên các cuộc đối thoại tôn giáo đã không diễn ra thường xuyên như mong muốn của các bên. Phải đến tháng 2/1989, cơ quan Văn hóa của Liên Hiệp Quốc (UNESCO) và Viện Văn hóa của Đức cùng tổ chức ở Paris một cuộc hội thảo về đề tài *Các tôn giáo trên địa cầu và vấn đề nhân quyền*. Nhân dịp đó, nhà thần học Công giáo người Thụy Sĩ là giáo sư Hans Küng trình bày bài thuyết trình, trong đó có câu: “Sẽ không có hòa bình giữa các quốc gia nếu không có hòa bình giữa các tôn giáo. Sẽ không có hòa bình giữa các tôn giáo nếu không có sự đối thoại giữa các tôn giáo”. Từ khi có bài diễn văn quan trọng trên, vấn đề đối thoại liên tôn giáo được các nhà nghiên cứu về tôn giáo đặc biệt quan tâm và cũng từ đó đối thoại liên tôn giáo có bước phát triển mới.

* TS., Viện Nghiên cứu Tôn giáo, Tín ngưỡng, Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh.

Đối thoại liên tôn giáo là thuật ngữ để nói đến những hoạt động tương tác mang tính tích cực, xây dựng và hợp tác giữa những người thuộc về những truyền thống tôn giáo khác nhau, ở mức độ cá nhân cũng như ở tầm vóc của các định chế có tổ chức. Việc đối thoại này nhằm tăng cường sự hiểu biết lẫn nhau giữa những người có niềm tin khác nhau để có thể chấp nhận nhau, chứ không phải để cố gắng xây dựng một niềm tin mới thống nhất cho mọi người². Thực chất đối thoại liên tôn giáo là hoạt động hòa giải giữa những nhóm người theo các niềm tin tôn giáo khác nhau đã từng có hận thù với nhau trong quá khứ. Ngày nay, việc đối thoại giữa các tôn giáo là một chủ đề quan trọng trong việc nghiên cứu về tôn giáo và xây dựng hòa bình.

2. Lịch sử đối thoại liên tôn giáo

Các nhà nghiên cứu đã chỉ ra rằng, việc đối thoại giữa các tôn giáo có từ khi xuất hiện các tôn giáo, vì sự khác biệt niềm tin đã và vẫn đang là một trong những nguyên nhân gây nên tranh chấp giữa loài người với nhau. Khi một cuộc chiến tranh vừa kết thúc, người ta vẫn tìm cách kéo dài thời gian không có chiến tranh bằng những cuộc đối thoại để hiểu biết nhau hơn. Mặc dù việc đối thoại này thường nhằm phục vụ cho những mục tiêu chiến lược của các bên, nhưng cũng nhờ thế mà con người thông cảm nhau hơn. Trong những cuộc đối thoại như vậy, việc tìm hiểu về niềm tin của các bên luôn là một chủ đề được chú ý.

Chiến tranh Thế giới thứ II với những hậu quả khủng khiếp của nó khiến loài người đã phải xét đến vấn đề tạo sự hòa hợp trong cuộc sống nhân loại. Đánh rằng chiến tranh xảy ra là do có những mâu thuẫn khác nhau về chính trị và kinh tế, những yếu tố tâm lý,... nhưng sự tàn sát nhân loại do chiến tranh lại có một nguyên nhân chủ yếu là sự thiếu hiểu biết lẫn nhau về lối sống, về niềm tin. Người ta nhận ra chính ba tôn giáo lớn cùng thờ chung một vị Thượng đế đã hăng say tham gia vào việc tàn sát lẫn nhau. Do đó, các vị lãnh đạo tinh thần của ba tôn giáo lớn này tìm đến phương cách đối thoại để giảm bớt sự hiểu lầm và tăng cường sự cảm thông lẫn nhau. Từ đầu thập niên 60 của thế kỷ XX, những cuộc đối thoại liên tôn giáo đã được tiến hành thường xuyên hơn giữa Kitô giáo, Do Thái giáo và Islam giáo.

Hành động tích cực đầu tiên được thể hiện từ Giáo hội Công giáo Roma với việc thông qua tuyên bố *Thời đại của chúng ta (Nostra Aetate)* được Giáo hoàng John Paul VI ban hành năm 1965 khi kết thúc

Công đồng Vatican II. Với tuyên bố này, những nhà lãnh đạo Công giáo nhìn nhận rằng, mọi tôn giáo đều có chung mục đích cuối cùng là trở về với Chúa tuy mỗi tôn giáo có một cách thể hiện khác nhau. Công giáo quý trọng những người bạn Muslim vì Công giáo và Islam giáo vẫn có những điểm chung, người Công giáo và người Muslim nên quên đi những hận thù và khác biệt quá khứ để cộng tác với nhau nhằm tăng cường sự hiểu biết và lợi ích chung.

Trong kỳ họp mặt ở Kyoto năm 1970, Hội nghị đưa ra lời tuyên bố sau đây: “Là những tín đồ tin theo tôn giáo, chúng tôi thú nhận trong tinh thần khiêm nhường và sám hối, là đã nhiều lần chúng tôi phản bội lý tưởng tôn giáo, phản bội quyết định sẽ ra tay phục vụ hòa bình. Không phải tôn giáo, nhưng là người theo tôn giáo đã phản bội hòa bình. Đã trót phản bội tôn giáo như thế thì bây giờ còn có thể và phải sửa đổi lại”³.

Giáo hoàng John Paul II năm 1986 đã mời một số vị đại diện tôn giáo đến họp ở Assisi (Italia) và cầu nguyện cho hòa bình. Đến năm 1999 lại chính thức thừa nhận tội lỗi của người Công giáo từ xưa đến nay.

Có thể nói, đó không phải là sáng kiến có tính đột phá, mới lạ, nhưng nó là động thái cần thiết để lấy lại uy tín của Giáo hội Công giáo. Thực chất đó là thái độ có ý thức trách nhiệm và nỗ lực của những người thành tâm theo đuổi lý tưởng tôn giáo, muốn đóng góp thiết thực vào việc xây dựng hòa bình.

Vào tháng 9/2006, trong một bài diễn giảng có chủ đề *Niềm tin, lý lẽ, và đại học; ký ức và suy nghĩ (Faith, Reason, and university; memories and reflections)* trình bày tại Đại học Regensburg, Cộng hòa Liên bang Đức, nơi Giáo hoàng Benedict XVI đã từng là giáo sư thần học, vị chủ chăn của thế giới Công giáo đã có những câu nói khiến người Muslim toàn thế giới không hài lòng khi Ngài nhắc lại một cách không khéo léo lời nhận xét của vị hoàng đế Byzantine ở thế kỷ XIV về người Muslim. Mặc dù vậy, tháng 10/2007, người Muslim quy tụ 138 giáo sĩ, học giả và các nhà trí thức hàng đầu của thế giới Islam đưa ra thông điệp *Một lời chung giữa chúng tôi và quý ngài (A Common Word between Us and You)* nêu lên rằng, lời chung giữa người Muslim và người Công giáo - và cả người Do Thái giáo nữa - chính là lời yêu thương, yêu thương Chúa Trời và yêu thương người bên cạnh, với mong muốn: “Chúng ta hãy tôn trọng lẫn nhau, thẳng thắn, công bằng, và tử tế với nhau, cùng sống trong một nền hòa bình thành thật, hòa hợp và có thiện chí đối với nhau”⁴.

Ngày 18-19/5/2011, Học viện Hoàng gia Jordan Nghiên cứu Liên Tôn giáo và Hội đồng Đối thoại Liên Tôn giáo của Tòa Thánh đã nhóm họp lần thứ hai tại Roma dưới sự chủ tọa của Giáo sư Kamel Abu Jaber và của Hồng y Jean-Louis Tauran để suy nghĩ về những giá trị được chia sẻ giữa người Islam giáo và các Kitô hữu về vấn đề giáo dục. Đây là những điểm thông cáo chung của cuộc họp:

1. Kitô hữu và người Islam giáo chia sẻ những giá trị căn bản như tính thánh thiêng của sự sống, phẩm giá con người và các quyền bất khả xâm phạm của nó.

2. Một số giá trị tôn giáo là chung cho người Islam giáo và Kitô hữu, một số khác là đặc thù cho mỗi cộng đoàn. Do đó, điều quan trọng là nhấn mạnh những điểm chung cũng như những khác biệt. Và lại, việc tôn trọng sự khác biệt là một điều kiện căn bản cho một cuộc đối thoại đích thực.

3. Việc giáo dục, cách riêng giáo dục tôn giáo, không được đẩy đến sự đối kháng hay đến bạo lực, nhưng giúp giới trẻ bén rễ sâu trong căn tính riêng của mình, đồng thời mở ra cho các căn tính tôn giáo khác.

4. Nơi chốn ưu tiên của việc giáo dục là việc giảng dạy tư hay công, nơi mà các Kitô hữu và người Islam giáo trẻ có thể học hỏi cùng nhau. Cần phải gìn giữ không gian chung cho phép thiết lập những tình bằng hữu chắc chắn này⁵.

Ngày 16/11/2011, nhân Ngày Quốc tế Khoan dung, Tổng Thư ký Liên hợp quốc Ban Kimoon đã kêu gọi cộng đồng thế giới sống khoan dung để thế giới bình yên hơn. Tất cả cần tôn trọng sự đa dạng, chống mọi hình thức phân biệt đối xử, cùng tồn tại hòa bình thông qua đối thoại tôn giáo, chính trị,...

Ngày 17/9/2014, Hội nghị Thượng đỉnh Liên minh Tôn giáo vì Hòa bình Thế giới được tổ chức tại Hàn Quốc với sự tham dự của khoảng 1.500 lãnh đạo thuộc các tổ chức tôn giáo trên thế giới với mong muốn bước đầu tìm ra giải pháp hữu hiệu để giải quyết những cuộc xung đột thông qua xây dựng một liên minh tôn giáo vì hòa bình, nhất là trong tình hình thế giới Islam giáo có những diễn biến phức tạp, đặc biệt là sự xuất hiện của Nhà nước tự xưng IS.

Đầu tháng 9/2014, Hội nghị Quốc tế “con người và tôn giáo” lần thứ 28 do Cộng đồng Thánh Egidio tổ chức, diễn ra tại Antwerp, Vương quốc Bỉ với chủ đề “Các tôn giáo và các nền văn hóa đối thoại với nhau, 100

năm sau Chiến tranh Thế giới lần thứ Nhất - Hòa bình và Tương lai”. Giáo hoàng Francis cho rằng, sự kiện này quy tụ nhiều người thuộc các truyền thống tôn giáo khác nhau, để cùng nhau cầu nguyện và đối thoại, đồng thời lên án các cuộc xung đột đều là những cuộc tàn sát vô ích⁶. Cũng trong Hội nghị này, Giáo hoàng Francis nhấn mạnh: “Tôn giáo chân chính là nguồn hòa bình chứ không phải là nguồn bạo lực. Kỳ thị nhân danh Thiên Chúa là một việc bất nhân”, “bất khoan dung đối với những người có xác tín tôn giáo khác với mình quả là một kẻ thù hết sức xảo quyệt”⁷.

Từ ngày 25-29/9/2014 diễn ra Hội nghị lần thứ Nhất của các tôn giáo vì hòa bình trong cộng đồng các nước Đông Nam Á tại Thái Lan với chủ đề: “Bao dung Tôn giáo” với sự tham gia của các đại biểu là chức sắc các tôn giáo: Phật giáo, Kitô giáo, Islam giáo, Hindu giáo, Sikh giáo và Baha'i giáo đến từ các quốc gia của khu vực Đông Nam Á. Hội nghị đưa ra tuyên bố chung về sự cần thiết xây dựng lòng bao dung giữa các tôn giáo, lên án những hành động nhân danh tôn giáo để thực hiện hành vi khủng bố vì mục đích chính trị của các phần tử cực đoan như Nhà nước tự xưng IS.

Ngày 3/12/2014, tại Ai Cập diễn ra Hội nghị Chống Khủng bố và Cực đoan, có khoảng 600 giáo sĩ Islam giáo và linh mục chính xứ Công giáo của 120 quốc gia tham dự. Phát biểu tại Hội nghị, Giáo chủ Ahmed El-Tayeb lên án tội ác man rợ của Nhà nước tự xưng IS. Ông cũng cáo buộc các chiến binh thánh chiến lợi dụng chiêu bài tôn giáo để xuất khẩu “tư tưởng Islam giáo đối trá”⁸.

Như vậy, đối thoại liên tôn giáo nhằm giải quyết những vấn đề cấp bách của tôn giáo, chủ yếu là những cuộc xung đột tôn giáo. Với mong muốn đưa ra những giải pháp để xây dựng hòa bình giữa các tôn giáo, quốc gia. Nhưng để những mong muốn đó trở thành hiện thực thì con đường còn nhiều chông gai, trở ngại mà những hình thức đối thoại sẽ đóng góp một phần không nhỏ.

3. Một số hình thức biểu hiện của đối thoại liên tôn giáo

Cũng như các hình thức đối thoại khác, đối thoại liên tôn giáo có mục đích để các bên tìm hiểu nhau, thượng lượng, dần xếp với nhau, nhằm tránh xung đột hay là nhằm cộng tác với nhau cho có hiệu quả.

Có những giai đoạn một số cá nhân lấy danh nghĩa tôn giáo lên tiếng đối thoại, nhưng vì mục đích không chân chính mà họ đã không có được thái độ, chuẩn mực cần thiết trong đối thoại mà Hội nghị các tôn giáo đã đề

xuất. Họ không có thái độ cầu thị để tìm hiểu tôn giáo khác, không muốn dần xếp hay cộng tác. Thực chất đó là thái độ trịch thượng, khiêu khích.

Có một hình thức khác cũng muốn có sự đối thoại thật sự nhưng do cách tiếp cận không đúng nên quá trình đối thoại tôn giáo cũng không đạt kết quả như mong muốn. Chẳng hạn, người Châu Âu duy lý, bị khủng hoảng tinh thần sau khi các ý thức hệ bị phá sản, sinh ra nghi ngờ truyền thống của mình. Cuộc sống có những lúc bơ vơ, cô đơn nên họ đi tìm bất cứ ai khác, cho dù ở Châu Mỹ hay Châu Á để đối thoại. Họ chỉ mong muốn đem lại cho mình niềm tin, chân lý khác. Đối thoại như trên có hình thức trao đổi như đối thoại thông thường, nhưng nội dung chỉ di chuyển theo một chiều nên đối thoại không thành công.

Thực ra đối thoại là một hình thái của đối ngoại, ngoại giao. Muốn có sự thông hiểu lẫn nhau trước hết phải biết kính trọng người khác, lắng nghe người khác, coi họ là người có lương tri, có tự do. Muốn đối thoại thành công thì các bên phải ý thức rõ về mục đích, hiểu rõ lập trường của mình và hiểu biết nhất định về lập trường của đối tác.

Chỉ có đối thoại trên tinh thần cầu thị, lắng nghe mới tránh được những cuộc tranh cãi vô ích. Cũng như khi nói về văn hóa, thì cuộc đối thoại căn bản là đối thoại trong thâm tâm những người đã biết ít nhiều về văn hóa của đối tác, do đó nếu không có hiểu biết nhất định về người khác thì không có đối thoại hay không có sự đối thoại giữa những người chỉ biết có mình mà không biết người khác.

Có thể khái quát một số hình thức đối thoại tôn giáo cơ bản sau:

Trước hết, là đối thoại thông qua những cuộc gặp gỡ chính thức giữa các vị lãnh đạo tôn giáo hay là giữa các tông phái, có một vai trò rất quan trọng. Nó có thể đánh dấu bước đầu của cuộc gặp gỡ tiếp theo, có thể khuyến khích cho các tín hữu tham gia cùng đối thoại.

Vì tính chất quan trọng của các cuộc gặp gỡ giữa các lãnh tụ tôn giáo cho nên những cuộc gặp gỡ thường có tính cách công cộng, có những hình ảnh, những lời tuyên bố được thông cáo qua các phương tiện truyền thông đại chúng. Ví dụ, khi Giáo hoàng Paul VI và Thượng phụ Athenagoras đưa hai cánh tay vòng lấy nhau để chào hỏi, hay Giáo hoàng John Paul II tọa đàm ở Assisi năm 1986, với 130 vị lãnh đạo các tôn giáo trên thế giới. Đó là những hình ảnh, những dấu hiệu có tác động lớn tới dư luận. Những cuộc gặp gỡ như trên cho dù chưa bàn bạc cụ thể về đề tài nào, nhưng đó là chỉ dấu quan trọng cho sự lắng nghe nhau, muốn lại

gần nhau để hiểu nhau hơn và để cùng nhau xây dựng hòa bình trong một chương trình dài hạn. Tuy nhiên, nếu chỉ dừng lại ở những hình thức có tính tượng trưng thì chưa đi sâu, chưa giải quyết được vấn đề cụ thể mà hai bên cùng quan tâm. Trường hợp đối thoại với Islam giáo ngày nay là minh chứng rõ rệt nhất về nhận định này. Cụ thể, các nhà lãnh đạo cấp cao của Công giáo và Islam giáo thường xuyên tuyên bố thừa nhận, tôn trọng những giá trị, niềm tin của nhau nhưng giữa các tín đồ vẫn không ngừng diễn ra các cuộc xung đột, thậm chí rất đẫm máu như vụ thảm sát ở tòa soạn báo Charli Hebbdo tháng 01/2015, vụ khủng bố ở Pháp ngày 13/11/2015.

Hai là, đối thoại trên bình diện giáo lý hay đạo pháp. Giáo lý là phần cốt yếu định hình cho lối sống đạo của từng tôn giáo. Để đối thoại trên bình diện giáo lý đòi hỏi người muốn đối thoại phải biết lập trường của mình, đồng thời cũng phải hiểu lập trường của người đối diện. Người đối thoại phải có thái độ khiêm tốn và kiên nhẫn. Vì mỗi tôn giáo có những nét đặc thù nên những tín hữu của một tôn giáo nhất định muốn hiểu tôn giáo khác phải nghiên cứu, học hỏi để hiểu được về lập trường khác với mình.

Cái khó khăn nhất của cuộc đối thoại về niềm tin, về giáo lý, là phải tìm cho ra chỗ đứng chung cho cả hai bên. Giữa các tông phái của một tôn giáo, như Công giáo thì chỗ đứng chung đã có sẵn, đó là kinh Tin Kính. Còn giữa các tôn giáo khác nhau thì người ta thường nghĩ rằng, chỗ đứng chung là kinh nghiệm về nhân sinh, căn cứ vào đó thì tất nói chuyện được với nhau. Có điều kinh nghiệm là sự trải nghiệm của cá nhân, không thể truyền thông cho người khác. Muốn truyền thông phải dùng ngôn ngữ mà nói lên, nhưng ngôn ngữ lại tùy thuộc vào truyền thống văn hóa của mỗi dân tộc. Ngay trong các cuộc đối thoại nhằm đi tới mối đại kết giữa các tông phái của Kitô giáo cũng cần có thời gian và cố gắng của các bên. Phong trào Kitô giáo phổ thế là một cố gắng như thế. Bắt đầu từ tư tưởng của nhà thần học Paul Tillich đề ra chủ trương giáo hội tương lai là “Giáo hội Thiên Chúa có đặc tính Tin Lành”, tức chủ trương Công giáo và Tin Lành thống nhất làm một. Tin Lành và Công giáo nên tìm sự cảm thông lẫn nhau⁹, cùng nhau xây dựng giáo hội hợp nhất của thời đại mới vừa có tinh thần khai phá và phát triển của Tin Lành vừa bảo lưu được bản chất và truyền thống công đồng của Công giáo. Ngoài ra, Công giáo và Tin Lành còn tiến hành đối thoại với Chính Thống giáo, thông qua các buổi thuyết giảng riêng về thần học Chính Thống, mời các học

giả Chính Thống giáo làm giáo sư trong các trường thần học của Công giáo và Tin Lành¹⁰.

Thứ ba, đối thoại tôn giáo trong đời sống thường ngày. Mỗi tín hữu của các tôn giáo sống trong các xã hội có văn hóa và lịch sử riêng, chia sẻ với người khác những niềm vui, nỗi buồn, những nỗi lo lắng, những dự định, những hy vọng. Nên trong cuộc sống, sinh hoạt cần sự liên kết, thông hiểu, hợp tác với nhau, qua đó tìm những biện pháp để giải quyết những vấn đề cụ thể liên quan mà các bên cùng quan tâm như nhân quyền, tự do, hòa bình,... thông qua đối thoại trong sinh hoạt tôn giáo các tín đồ tôn giáo có sự thay đổi trong nhận thức. Chẳng hạn, Công giáo không còn nhắc đến quan điểm truyền thống “không cứu rỗi những người ngoài giáo hội”¹¹, thay vào đó là tìm những giá trị tích cực của các tôn giáo khác. Từ đó Công giáo kêu gọi các tín đồ của mình, đứng trước các tôn giáo thế giới hết sức phong phú và đa dạng, cần phải nhận thấy giá trị bên trong và đặc sắc văn hóa của các tôn giáo đó, chuẩn bị hợp tác và đối thoại hữu hảo với họ.

Thứ tư, đối thoại giữa tôn giáo với Chủ nghĩa Marx, chủ nghĩa xã hội và các hình thái tư tưởng khác. Có nghĩa là không chỉ đối thoại giữa tôn giáo với nhau, đối thoại tôn giáo theo nghĩa rộng còn có nghĩa là đối thoại với các hình thái tư tưởng, niềm tin khác. Nhà thần học Công giáo nổi tiếng, Karl Rahner, đã nêu khái niệm “Công giáo có tính giải phóng” mong muốn xây dựng được mối quan hệ chính thể giữa thần học Công giáo với các trào lưu tư tưởng và các thể lực xã hội khác. Trong thế giới đa dạng các giá trị, có thể dùng một loại tiêu chuẩn chân lý chân - thiện - mỹ làm căn cứ. Trong mọi tôn giáo, mọi hình thái ý thức, mọi lý tưởng xã hội đều tiềm ẩn một loại tác dụng Kitô giáo¹². Theo loại tiêu chuẩn cơ bản này, Karl Rahner chỉ ra, chủ nghĩa cộng sản, chủ nghĩa xã hội công hiến cho nhân loại tiến bộ, cần được khẳng định và ca ngợi thích đáng. Về điểm này, tín đồ Kitô giáo và người Cộng sản không hề có mâu thuẫn và khác biệt về bản chất¹³.

Như vậy, đối thoại tôn giáo nhằm tìm ra những điểm tương đồng, những giá trị chung không chỉ của các tôn giáo mà còn với các trào lưu tư tưởng khác nhằm xây dựng sự thông hiểu, thái độ ứng xử hài hòa trong thế giới đa cực, đa dạng hiện nay.

Sau giai đoạn đối thoại thực chất, dựa trên sự thông hiểu với nhau, các bên mới có thể trao đổi về những giá trị được coi là lẽ sống, về ý

nghĩa sau cùng của nhân sinh, làm cho mỗi người lựa chọn hành động theo những giá trị của riêng mình nhưng không đi ngược lại với những giá trị chung.

4. Vai trò của đối thoại liên tôn giáo

Con người có một chiều kích thiêng liêng là tôn giáo. Và đối thoại tôn giáo là cần thiết đối với con người để mỗi người vừa giữ được sự thiêng liêng trong niềm tin cá nhân đồng thời tôn trọng sự thiêng liêng trong niềm tin của người khác. Đối thoại tôn giáo có thể dẫn đưa người ta đến chỗ suy nghĩ về chính mình và người khác ở những chiều cạnh khác nhau. Có thể khái quát vai trò của đối thoại tôn giáo ở một số mặt sau:

Một là, đối thoại tôn giáo làm cho các thành viên trong các tôn giáo khác nhau học hỏi lẫn nhau, mở rộng sự hiểu biết. Chẳng hạn, qua các cuộc gặp gỡ, đối thoại các Kitô hữu có thể học hỏi từ các tôn giáo khác. Hồng Y người Pháp Jean-Louis Tauran từng nói: “Không thể nói rằng mọi tôn giáo đều ít nhiều ngang nhau”, “nhưng có những giá trị mà chúng ta có thể chia sẻ với người khác: “Từ những người Công giáo, người ta có thể học “nhiều thứ”, nhất là sự phong phú của một vị Thiên Chúa có khuôn mặt nhân loại, như Giáo hoàng Benedic XVI đã viết trong thông điệp *Thiên Chúa là Tình Yêu*, một vị Thiên Chúa là tình yêu và chăm lo cuộc sống của con người trong mọi hoàn cảnh¹⁴.

Hai là, đối thoại tôn giáo làm cho các tôn giáo mở rộng tinh thần khoan dung, thừa nhận những giá trị của nhau. Cuộc đối thoại giữa các tôn giáo lúc ban đầu không hề đơn giản vì văn hóa khác nhau, vì lịch sử khác nhau, nhiều khi lại còn hiềm khích nhau vì những xung đột tôn giáo trong quá khứ, mà nhất là vì không có một chỗ đứng chung, là kinh nghiệm nền tảng về tôn giáo: ví dụ, Do Thái giáo, Công giáo và Islam giáo thì tin có một vị Thiên Chúa, còn các tôn giáo khác của Trung Quốc và Ấn Độ thì không tin như thế. Từ đó ngôn ngữ và luận thuyết khó mà phù hợp được với nhau. Tuy nhiên, thông qua đối thoại tôn giáo các tôn giáo khác nhau đã dần dần chấp nhận niềm tin của nhau, rằng niềm tin là đa dạng và các niềm tin có thể là khác nhau đều được tôn trọng. Thực tế hiện nay trong đời sống tôn giáo của nhiều quốc gia văn minh đã đạt được sự tự do về niềm tin, trong cộng đồng có sự đa dạng tôn giáo và họ sống hòa đồng với nhau.

Ba là, đối thoại tôn giáo góp phần làm phong phú giá trị văn hóa. Đối thoại tôn giáo thông qua gặp gỡ của các lãnh tụ tôn giáo, đối thoại giáo

lý, giáo luật và đặc biệt là đối thoại giữa các thành viên của các tôn giáo khác nhau. Trong quá trình đó các tôn giáo trao đổi với nhau các vấn đề về niềm tin, lối sống, phong tục, thói quen của mỗi cộng đồng tôn giáo nhất định trên tinh thần khoan dung. Từ đó, các bên học hỏi, ảnh hưởng những giá trị của nhau. “Thực tế, chúng ta thấy chúng ta có thể học từ những người Islam giáo cầu nguyện thế nào, ăn chay thế nào và sống từ thiện thế nào; từ những người Hindu giáo, chúng ta học suy niệm và chiêm niệm; từ những người Phật giáo, lòng không dính bén của cái vật chất, ý thức sâu xa về việc tôn trọng sự sống; từ Khổng giáo, lòng sùng đạo và sự tôn trọng đối với người già; từ Đạo giáo, sự đơn sơ và lòng khiêm tốn”¹⁵.

Bốn là, đối thoại tôn giáo góp phần phát triển kinh tế. Trong xã hội có nhiều yếu tố tác động đến sự phát triển, đối thoại tôn giáo nhìn từ khía cạnh ngoại giao cũng là một yếu tố có ảnh hưởng tích cực đến sự phát triển kinh tế. Trong các cuộc đối thoại tôn giáo thì không chỉ có quan tâm đến những vấn đề thuần túy tôn giáo mà còn quan tâm đến sự giao lưu, hợp tác trên lĩnh vực kinh tế. Vì mỗi tín đồ tôn giáo cũng đồng thời là một cá nhân tham gia các mối quan hệ xã hội để phát triển. Chẳng hạn, có thời điểm người ta tranh luận với nhau rằng, Khổng giáo có vai trò gì đối với sự phát triển kinh tế của các con Rồng châu Á, và cuối cùng đi đến kết luận, Khổng giáo với những giá trị như ham học, tiết kiệm, tôn trọng người chủ xí nghiệp,... đã có vai trò tích cực đối với sự phát triển kinh tế và ổn định xã hội của các con Rồng châu Á và chính các giá trị này có ảnh hưởng đến các cộng đồng ngoài Châu Á thông qua đối thoại tôn giáo.

5. Một số vấn đề đặt ra đối với đối thoại liên tôn giáo hiện nay

Thứ nhất, đối thoại tôn giáo góp phần hạn chế, xóa bỏ sự cực đoan trong nhận thức. Hiện nay, đối thoại tôn giáo đã đạt được nhiều tiến bộ, xây dựng được lòng tin, sự thông hiểu lẫn nhau giữa tín đồ các tôn giáo lớn trên thế giới. Đồng thời, xây dựng được sự tôn trọng giữa các cộng đồng tôn giáo khác nhau. Tuy nhiên, các cộng đồng còn có sự khác biệt không nhỏ về đức tin, thậm chí tuyệt đối hóa những giá trị, đức tin của cộng đồng nhất định, dẫn đến thái độ cực đoan trong thực tế. Chẳng hạn, nhiều người Pháp vẫn tự hào về những thành tựu của tự do, dân chủ trong Cách mạng Tư sản Pháp, rằng chính những giá trị tự do, dân chủ đó đã làm nên sự thành công cho nước Pháp hiện nay. Và việc vẽ những bức

tranh biếm họa về Nhà tiên tri Muhammed của người Islam giáo trên Tạp chí Charli Hebbdo không phải là phỉ báng thế giới Islam giáo mà là một hình thức của tự do ngôn luận. Nhưng người Islam giáo không nghĩ như vậy, và đã có nhiều cuộc biểu tình diễn ra, một số phần tử cực đoan gây ra sự thảm sát tại Tòa soạn báo Charli Hebbdo ngày 7/01/2015 và mới đây là vụ xả súng làm hơn 130 người chết ngày 13/11/2015 ở Pháp. Điều đó đòi hỏi các bên phải có sự nhận thức lại về những giá trị của mình. Từ đó, cần thiết phải có sự điều chỉnh những nhận thức cực đoan của tôn giáo mình. Có thể những giá trị đó đem lại thành công cho cộng đồng tôn giáo nhất định nhưng không có nghĩa là phải chĩa sự chỉ trích vào niềm tin của tôn giáo khác. Nó đòi hỏi cả hai cộng đồng đều phải có sự điều chỉnh, tránh cực đoan trong việc đề cao những giá trị của mình mà xâm phạm đến niềm tin, sự sùng tín của cộng đồng khác. Có như vậy mới tránh được sự cuồng tín dẫn đến những vụ Charli Hebbdo tiếp theo.

Thứ hai, đối thoại trên tinh thần thật sự khoan dung, để thừa nhận những giá trị, niềm tin của nhau nhằm xây dựng hòa bình thế giới. Đối thoại tôn giáo có mục đích cao nhất là thừa nhận niềm tin của nhau trên tinh thần khoan dung. Tuy nhiên, hiện nay một số tôn giáo được sự trợ giúp của các thế lực kinh tế, chính trị đã áp đặt những giá trị về tự do, dân chủ, nhân quyền theo tiêu chuẩn Phương Tây cho các cộng đồng, tôn giáo khác, và coi đó là những giá trị phổ biến đòi hỏi các cộng đồng tôn giáo khác phải thực hành mới đem lại hòa bình, ổn định, phát triển. Những nhận thức có tính áp đặt như trên đã từng gây ra biết bao cuộc xung đột đẫm máu, làm cho các lãnh tụ của các tôn giáo mất nhiều công sức, thời gian để lấy lại niềm tin của nhau nhưng dường như các bên vẫn chưa thấm nhuần bài học của quá khứ. Thực tế vẫn chưa có sự khoan dung thật sự. Vì vậy, đối thoại tôn giáo trong thời gian tới đòi hỏi phải có sự tôn trọng thật sự những giá trị, niềm tin của tôn giáo khác nhau, những cộng đồng khác nhau. Hay các niềm tin dù thiểu số hay đa số, dù mới hay cũ đều được tôn trọng như nhau trên tinh thần khoan dung.

Thứ ba, đối thoại để nhận thức những biểu hiện nhân danh niềm tin tôn giáo nhằm thực hiện những mục đích chính trị cực đoan. Có thể nói rằng, các chính phủ, các tổ chức quốc tế, các chính khách đều quan ngại trước những cuộc xung đột sắc tộc, tôn giáo và mong muốn sớm tìm ra giải pháp xây dựng nền hòa bình, hữu nghị giữa các dân tộc. Nhưng sự toan tính của các thế lực chính trị nhân danh tôn giáo, hoặc lợi dụng tôn giáo cho những tham vọng chính trị đang trở thành yếu tố gây nguy hiểm

cho hòa bình thế giới. Sự xuất hiện của Nhà nước tự xưng IS là một hiện thực trực tiếp của tư tưởng nhân danh niềm tin tôn giáo nhằm mục đích chính trị cực đoan. Bắt đầu từ mưu toan của Mỹ ủng hộ phe đối lập lật đổ chế độ cầm quyền của Tổng thống Bashar Al-Assad ở Syria, nhưng ngay lập tức lực lượng do Mỹ hậu thuẫn đã quay súng về phía Mỹ và đồng minh, nhanh chóng thành lập tổ chức khủng bố quốc tế với tên gọi Nhà nước IS chiêu mộ hàng ngàn tay súng nước ngoài gây ra những tội ác man rợ, đẫm máu cho cộng đồng người Iraq, Syria, Pháp... Vì vậy, cách thức để giải quyết xung đột ở khu vực Trung Đông không thể chỉ bằng súng đạn mà phải bằng đối thoại tôn giáo. Cách thức mà các nhà trí thức Islam giáo đưa ra là một phương án như thế. Ngày 24/9/2014, hơn 120 học giả Islam giáo trên khắp thế giới cùng ký tên trong một bức thư ngỏ dài 18 trang sử dụng chính các thuật ngữ của Islam giáo trong Kinh Koran gửi cho các chiến binh và tín đồ của IS, tố cáo tổ chức này là phi Islam giáo, vạch trần tư tưởng cực đoan của các chiến binh, những kẻ đã ra tay giết người man rợ, hủy diệt thành tựu văn hóa của nhân loại¹⁶. Đồng thời, bức thư kêu gọi cộng đồng thế giới chống lại những kẻ nhân danh tôn giáo để khủng bố và giết người, đó là những kẻ phản lại Islam giáo./.

CHÚ THÍCH:

- 1 Trác Tân Bình (2007), *Lý giải tôn giáo*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội: 150.
- 2 Quách Tâm, *Phật giáo với đối thoại liên tôn và những thách thức*, [www.http://xuanbichvietnam.wordpress.com/009/02/30/](http://xuanbichvietnam.wordpress.com/009/02/30/): 2
- 3 Trần Văn Toàn, *Đối thoại giữa các tôn giáo vì hòa bình trên thế giới*, [www.http://triethoc.edu.vn](http://triethoc.edu.vn).
- 4 <http://www.acommonword.com/the-acw-document/>
- 5 Tỷ Linh, *Những giá trị được chia sẻ giữa Kitô hữu và người Islam giáo*, [www.http://xuanbichvietnam.wordpress.com/2011/05/21](http://xuanbichvietnam.wordpress.com/2011/05/21)
- 6 Đặng Tài Tính (2015), “Sự can thiệp từ bên ngoài là đổ dầu vào sự xung đột sắc tộc, tôn giáo”, *Công tác tôn giáo*, số 6: 58 - 60.
- 7 Đặng Tài Tính (2015), “Sự can thiệp từ bên ngoài là đổ dầu vào sự xung đột sắc tộc, tôn giáo”, bđd: 58-60.
- 8 Đặng Tài Tính (2015), “Sự can thiệp từ bên ngoài là đổ dầu vào sự xung đột sắc tộc, tôn giáo”, bđd: 58-60.
- 9 Trác Tân Bình (2007), *Lý giải tôn giáo*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội: 151.
- 10 Trác Tân Bình (2007), *Lý giải tôn giáo*, Sđd: 151.
- 11 Trác Tân Bình (2007), *Lý giải tôn giáo*, Sđd: 151.
- 12 Trác Tân Bình (2007), *Lý giải tôn giáo*, Sđd: 153.
- 13 Trác Tân Bình (2007), *Lý giải tôn giáo*, Sđd: 153.

- 14 Xuân Bích, *Đối thoại liên tôn: chuyển từ sợ người khác đến sợ cho người khác* (phỏng vấn đức Hồng y Tauran), [www.http://xuanbichvietnam.wordpress.com](http://xuanbichvietnam.wordpress.com)
- 15 Xuân Bích, *Đối thoại liên tôn: chuyển từ sợ người khác đến sợ cho người khác* (phỏng vấn đức Hồng y Tauran), đđ.
- 16 Đặng Tài Tính (2015), “Sự can thiệp từ bên ngoài là đổ dầu vào sự xung đột sắc tộc, tôn giáo”, bđđ: 58 - 60.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trác Tân Bình (2007), *Lý giải tôn giáo*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
2. Xuân Bích, *Đối thoại liên tôn: chuyển từ sợ người khác đến sợ cho người khác*, [://xuanbichvietnam.wordpress.com/009/02/30](http://xuanbichvietnam.wordpress.com/009/02/30): 2
3. Tý Linh, *Những giá trị được chia sẻ giữa Ki tô hữu và người Islam giáo*:[://xuanbichvietnam.wordpress.com](http://xuanbichvietnam.wordpress.com)
4. Quách Tâm, *Phật giáo với đối thoại liên tôn và những thách thức*, <http://xuanbichvietnam.wordpress.com/009/02/30>: 2
5. Trần Văn Toàn, *Đối thoại giữa các tôn giáo vì hòa bình trên thế giới*, [www.http://triethoc.edu.vn](http://triethoc.edu.vn).
6. Đặng Tài Tính (2015), “Sự can thiệp từ bên ngoài là đổ dầu vào sự xung đột sắc tộc, tôn giáo”, *Công tác Tôn giáo*, số 6.
7. Đặng Tài Tính (2015), “Những sự kiện đặc biệt về nhân quyền năm 2014, khẳng định vị thế của Việt Nam trên trường quốc tế”, *Công tác Tôn giáo*, số 4.
8. Lê Minh Thiện và Bùi Ngọc Tú, “Tác động của Islam giáo đến tình hình chính trị-xã hội ở Thổ Nhĩ Kỳ trong thời gian biến động mùa xuân Arab”, *Công tác Tôn giáo*, số 5.

Abstract

DISCUSSION ON THE INTERRELIGIOUS DIALOGUE AT PRESENT

This article presents the basic notions of interreligious dialogue, overview of the process of formation and development of the interfaith dialogue activities and research on some forms of interreligious dialogue in the current period. Then, the author remarks on the role, the issues of the interreligious dialogue in the future and proposes a number of recommendations to promote the interfaith dialogue for the purpose of understanding, respect for peace in the world.

Keywords: Dialogue, interreligion.